

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Gasparis Megandri Tigvrini, In epistolam Pauli ad Ephesios co[m]mentarius

Megander, Kaspar

Basileae, 1534

VD16 G 3485

Capvt IIII.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36069

Absoluta disputatione de Gentium uocatione, ad parenesis se cōuertit: multisq; argumētis Ephesios ad mutuam concordiā seruandam primū adhortatur. Deinde ut uitę sanctiōnia Christo capiti suo respondeant.

vt dignum est uocatio[n]e.

Quemadmodū Alexander Seuerus Rhomanus imperator integerrimus planè alios mores à militibus suis requirerbat, quā quibus sub dissolutissima, & impurissima belua Heliogabolo prēdicti fuerāt: sic & Christus princeps, ac imperator noster sanctissimus, alios à nobis mores, & disciplinam militare exigit, quām quibus sub scelestissimo imperatore satana meruimus. Sub hoc enim merentes, quod carni lubebat faciebamus. Sub illo autem militantes, affectibus carnis resistendum erit. Atque

que ita Paulus idē heīc uult, quod Rho
man . decimotertio ubi opera tene
brarum abiōcere monet, & arma lucis
induere.

 Cum omni submissione.

Per distributionem rhetoricam ex
ponit qualis conuersatio uitę Christia
nos deceat. Porrò quū ex sequentibus
appareat, quosdam fuisse apud Ephesi
os eruditionis, & sapientię titulo præ
turgidos, adeo ut se inferiores conte
mnerent. Paulus arrogantiam & fastū
omnis discordię seminariū tollere cō
natur. Ex hoc igit̄ loco docebisisd quod
Cicero p̄cipit in officijs, ut quanto
quis maior, nobilior, sapientior, & eru
ditior sit, tanto se submissius gerat: Dē
uuie man spricht übermuot, thet nie
guot.

Ac mansuetudine.

Mansuetudo ferotię & immanitati

G 4 opponitur

opponitur. Paulus enim Ephesios adhortatur, ut qui excellētioribus donis prēdicti sint, alios illa nō habenteis, summa cum mansuetudine & humanitate tractēt: nec ferotius illis insultēt, si quādo uel quid ignorauerint, uel simplicius aliquid interrogauerint. Ceterum quanta uirtus mansuetudo sit, Ecclesia sticus capite primo ostēdit, ubi inquit: Fidem & mansuetudinē deo in primis, placere. Ecōtra quām tētrum uitium ferotia sit, Salomon prouerbiorum de cimoquinto hisce uerbis docet; Respōsio mollis frangit iram: sermo autem durus suscitat rixas. Germanice: Ein guot uuort findt ein guote stat, und uuie man eim ruefft also entspricht man im uuider. Obseruabis autē Pau lum heīc de priuatis hominibus, non de magistratibus loqui. Illos em̄ mansuetudo semper decet. Hos uero dum

non

non se, sed reipublice statum conserua
re uolunt: asperos esse nonnunquam
in sceleratos oportet. Atq; idem sente-
tiendum est de lenitate.

Cum animi lenitate.

*Μακροθυμία, id est, longanimitas, si-
ue ut Erasmus uertit, animilenitas, i-
racundiæ, & vindictæ cupiditati con-
traria est: quæ duo Christianos homi-
nes maximè dedecent. Porrò quod of-
ficium minimè fucatorum Christiano-
rum sit, lege eundem Paulum primo
Cor. decimotertio & Gal. quinto.*

Vnitatem spiritus:

Quæ causa efficiens sit mutuæ con-
cordiæ declarat. Quasi diceret, tū in-
quain alij aliorum infirmitatem man-
suetè, & leniter tolerabis: quum uincu-
lū pacis non soluetis, quod eatenus
arctissimo nodo constrictum manet:
quatenus spiritus sancti cōcordia non

G 5 uiolatur.

106 COMMENT. IN EPIST.

uiolatur. Illa enim non nisi eius opera,
cuius facta est, seruari potest. Heic pri-
mum admonebis per spiritum sanctū,
& fiduciā ab illo promanentē nos una
nimes reddi, per nullam rem externā,
ut Papistæ soñiant. Deinde quem-
admodum membra humani corporis
uno spiritu reguntur, & adeò concor-
dia fiunt, ut aliud aliij prospiciat, & o-
pē ferat: sic & mystica Christi mēbra
illius spiritu regi docet, & decere, ut ali-
ud aliij nō insultet, sed ut imbecillitatē,
aut fœditatem alius aut tolleret, aut
summa cū animi lenitate emendet. Id
quod Paulus multis uerbis disputat
primo Corinthiorum duodecimo.
Postremo concordiæ bona, & discor-
diæ mala, cum exprophanis, tum ex
sacris literis ostendes.

Vnum corpus, & unus spiritus.
Coniunctio causalis γάρ, nam, uel,
enim

enim Hebræa forma loquendi omis-
sa est. Siquidem nūc probat unitatem
spiritus esse seruandam: Propterea
quod mysticum Christi corpus sint,
& spiritu illius regātur, qui non potest,
non omnis concordiæ autor esse. Nā
cum Christus Ioannis decimoquarto,
dixisset fore, ut consolator ille spiritus
omnia suos docturus esset: tādem sub-
iungit: Pacem relinquō uobis, pacem
meam do uobis. Estq; hoc primum ar-
gumentum confirmationis,

In una spe uocationis.

Secundum argumentum, omnes
in eandē spem æternę salutis per Chri-
stum assequendę uocati estis: Idcirco
eadem quoq; sentire conuenit. Ceterū
annotabis spem hoc loci pro re sperata
accipi, quemadmodum primo Co-
rinthiorum decimotertio sub finem.

Vnus

Vnus dominus.

Tertium argumentum, eiusdem domini Iesu Christi & patroni clientes estis: igit̄ unanimes esse oportet. Porro quod Paulus, & reliqui Apostoli Christum peculiari nomenclatura dominum appellant, non temerē fit. Etenim per inenarrabile illud tetragrammaton יהָוָה adona significare uolūt, eum ab æterno fuisse, & omnium autorem esse unā cum deo patre. Deinde quod Paulus illum unicum dominum uocat, ideo factū esse scias: quod solius Christi opera & iudæi, & Gentes siue ante, siue post illius nativitatē spem suam in illum fixerint, salui facti sint, fiant, & futuri sint: Eo quod hic solus nos à tyrannide diaboli vindicauerit, & patri suo reconciliauerit.

Vna fides.

Quartum argumentum. Quum eandem

eandem fiduciam in Christum Iesum
habeatis, par est, ut, charitatis vinculum
arctissimo nodo constrictum seruetis.
Nomine autem fidei heic totam reli-
gionem Christianorum intelligo: quā
sic definiendam puto. Religio, siue fi-
des Christiana, est firma in deum fidu-
cia, per Christū Iesum unicum illius fi-
lium: ad cuius doctrinam, & exemplū
ij, qui credunt, uitam, & mores suos
componunt. Vnde facile cernis, quæ
sit prisca, uera, & indubitata fides, seu
religio, nimirum ea, quæ statim à mun-
di, & generis humani exordio usq; ad
nostra tempora durauit, & usq; ad mun-
di finem durabit. Quemadmodum
nanc Patriarche, atq; adeò omnes piij
in ueteri testamento in futurum Me-
schia credentes, saluati sunt, dum pro-
missioni Adamo factæ Genesi tertio
crediderunt; sic nos, & posterinostri
præstito

XII COMMENT. IN EPIS T.

præstito Christo, & promissioni Abraham de omnibus Gentibus benedictis facte fidentes, saluamur. Quo fit, ut illi frustra antiquam fidem, seu religionem iactent: qui Papisticam potius, quam Christi fidem mordicus iam tenent, & pro ea tanquam pro focis, & aris pugnant. Hec enim intra aliquot centum annos malis auibus in ecclesiâ Christi irrepit: illa uero aliquot annorum millia durauit. Quam equidem Papistæ imò ore nobiscum in simbolo profitentur, factis autem negat. Si enim articulum hunc (credo in Iesum Christum filium eius unicum dominum nostrum) uerum esse crederent: non aliam iustificandi rationem quærerent, quam quæ à Christo domino, a cuius dico nostro, prescripta est.

Vnum baptisma.

Quintum argumentum. Quandoquidem baptismi sacramento omnes ue-

luti uniuimperatori Christo nomē de-
distis , concordiā quoq; inter cōmilito-
nes uigere cōuenit. Quid sit baptismus
& quot Christianorum sacramenta
sint, lege Zwinglij felicis memoriae li-
bellum de uera & falsa religione.

Vnus deus, & pater omnium.

Sextū argumentū. Quū uno, & e-
odē deo omniū rerū autore, condito-
re, & parēte gaudeatis: par erit, ut spi-
ritus quoq; ab illo, & filio suo procede-
tis unitatē seruetis. Hinc primū doce-
bis, quod cum deus omnia creauerit,
ipse increatus: & ab humano captu im-
peruestigabilis sit, eius initiū, & fine in
non inuestigandum esse: atque illud
Socratis: Quæ supra nos, nihil ad nos.
Itē illud Pauli: Non oportet plus sape-
re, quā par sit. Semp in ore, & in pecto
re habendū, id qd & Lactatius libro 2.
de origine erroris, capite 5. admonet.

Deinde

Deinde quæ causa colendi multos deos Gentibus olim fuerit, eandē quoqz nobis multos diuos, & patronos colentibus fuisse. De quo uide eundem Laetantium libro secundo, & Zuinglium nostrū in præcitato libello.

Verum unicuiqz nostrum.

Per anthypophoram tacitæ quæsti
oni respondet. Quum enim Ephesio-
rū aliquis quæsijslet: Si deus (ut tu Pau-
le) afferis in omnibus nobis est, quî fit
igitur quod dona illius tam imparia in
nobis sint, cur nō potius æque magna
in omneis cōfert, ità ut nullus causam
se extolle di supra proximum habeat.
Respondet itaqz Paulus, imd̄ unicuiqz
nostrum data est gratia secundum mē-
surā donationis Christi: ideoqz nemini
quantumuis excellenti dono prædicto
licet se alijs anteponere. Si enim gra-
tuitum Christi donum est, non potest
tanquam

tanquam de suo gloriari; sed si benefa-
ctori gratus esse, ut debet, uult, omnem
scientię gloriam authori Christo acce-
ptam fert. Econtra, qui paruo dono do-
natus, & indoctior est: potiori dono pre-
ditum, & doctiorem non cōtemnit, sed
Christum doni autorem in illo uenera-
tur & colit. De quo lege plura in non
minus doctis, quam pijs Erasmi para-
phrasibus.

Quapropter dicit cum ascendiisset.

Ne quis Paulo diffideret, in eo quod
dixerat, cuiq; pro suo donū modulo esse
collatū: Psal. 67. autoritate confirmat.
Quasi diceret hoc quod ego iam dixi:
Propheta David iam olim per spiritum
sanctum uaticinatus est, fore scilicet ut
Christus peracto mortalitatis, & redē-
ptionis humānę instituto suo, cœlos a-
scenderet, & ecclesiā suam uariis do-
nis excoleret.

H   Captiuam

Captiuam duxit captiuitatem.

Per figuram enallagen, seu hetero-
sm, Dauid rē pro persona accepit. Per
captiuitatem enim nihil aliud significa-
re uoluit, quām peccatores captiuos.
Siquidem ante Christi redemptionem
omnes homines diaboli, peccati, & eter-
nē mortis mancipia erāt. Obserua aut̄
quām pulchrè Propheta ad triumphā-
tum morem alludat: Quemadmodū
enim illi captiuos, & p̄dām hosti ere-
ptam ante currum triumphalem duce-
bant: sic & Christus Adam, Euā, Enoch,
Noē, Abrahamum, & reliquos capti-
uos in limbo patrum constitutos, & in
ipsum credentes, tanquam opima spō-
lia, & manubias deo patri suo obtulit:
dum triumphās cœlum ascendit. Hēc
per occasionē doceb̄is, eos duntaxat à
diaboli, peccati, & eterne mortis tyran-
nide liberari, qui non aliunde iusticiam
querunt

querūt, quā per Christū Iesum. Ille nāqz
unica corporis sui oblatiōe in ara cru-
cis mactatus pro omniū peccatis in ipsum
credētibus, patri satisfecit; ut idē Paul.
Hebræorum nono & decimo testatur,

Et dedit dona hominibus.

Quasi diceret Propheta, tametsi Chri-
stus corporalisua presentia ecclesiam
relicturus sit, tamen eam haud quaquā
indotatam relinquet. Spirituali nan-
que sua presentia illi presentissimus e-
rit, dum omni genere donorum illam
dotabit. Hēc rursus obseruabis quām
elegāter Dauid in metaphora à trium
phantibus sumpta perseueret. Quem-
admodum nāqz illi parta uictoria, &
acto triūpho uariis donis & spoliisho-
stibus erexit propinquos & amicos su-
os ornant: Sic & Christus parta uicto-
ria, & triumpho de satana acto, amicis
suis, hoc est, in ipsum credentibus, ua-

H 2 ria

116 COMMENT. IN EPIST.

ria dona donauit. Hoc loci common-
strabis Christum multò efficacius in pi-
orum cordibus se exeruisse post ascen-
sionem suam, quām ante. Siquidē A-
postoli, & quotquot illi conuixerūt, car-
nali quodam affectu erga illum tange-
bantur: & ab eius corporali præsentia
toti pendebant. Post ascensionem ue-
rō, & acceptum paracletum longē ma-
gis ad cœlestia aspirabant, & terrena o-
mnia contēnebant. Atq; hoc est, quod
Christus Ioānis decimo sexto ait: Expe-
dit uobis ut abeam: Nisi em̄ abiero cō-
solator ille nō ueniet ad uos. Vnde pa-
tet, eos toto cœlo errare, qui corpora-
lem Christi præsentiam in pane sacra-
mentalī confingūt, corporaliq; esui id
tribuunt quod est solius fidei & diuini
spiritus.

Ceterum illud ascendit.
Posteaquam Paulus sententiam su-
am

am scripturæ testimonio probauit, cōmodissima occasione à Christi ascensiōne cœpta, illius quoq; mortē & resurrectionem describit: idq; duobus potissimum nominibus. Primum ut Christi humilitate, & submissione Ephesij ob oculos posita, eosdem ad sui deiectiōnem adhortaretur, sicut & ad Philipenses secundo facit. Deinde ut doceret, Christi humanitatē, diuinitati tum coadunatā intellige, cœlos ascendisse. Siquidem iuxta diuinitatem ubiq; semper fuit, & per consequens nec à cœlesti patre suo absuit.

Nisi quod prius etiam descendit.

Paulus idem hēc significare uult, quod Christus ipse Ioannis decimo sexto ubi inquit: Exiui à patre & ueni in mundum. Iterum relinquo mundum, & uado ad patrem. Sed dices: Quomo do Christus à patre exiuit, quum ipse

H 5 Ioannis

118 COMMENT. IN EPIS T.

Ioan. tertio dicat: Nemo ascendit in
cœlum, nisi qui descendit, nempe filius
hominis, qui est in cœlo. Si enim patrē
nunquam deseruit, quo pacto ab illo
abijt. Respondeo, primum à Paulo hęc
ethologicę iuxta eorum consuetudinę
dici, qui aliquò missi ab hero, seu magi
stratu suo, legatiōe functa, & rebus be
ne gestis, redeunt. Deinde eum per al
lœosim, hoc est commutationem natu
rarum, dicere Christū de cœlo descen
disse. Non enim nisi secundum naturā
diuinā descendit. Sic & Christus dum
dicit, filium hominis in cœlo fuisse, per
allœosim humanitati attribuit, quod
diuinitatis est. Paulus itaq; per descen
sionem nihil aliud intelligit, quā quod
Christi diuinitashumanitate assumpta
& mortē in eādem obita, nos redeme
rit. Neq; enim illa spacio, aut motu ul
lo sic à patre discessit, quin semper tan
quam in individua comes ei adhereret.

Sed cum rursum dicit Paulus.

Qui descēdit, idē ille est, qui etiā ascēdit.

Rursus per alioeosim hæc intelligēda sunt. Nisi enim tropum adhibeas, neq; Pauli, neq; ipsius Christi uerbal oannis decimosexto cohærebunt. Nam secūdum diuinitatem de cœlo descendit, secundum utrāq; uero, sed potissimum iuxta humanam, cœlos ascendit. Etenim hæc ueluti hospes illuc uenit: quū illa, licet semper ubiq; existens, in propria suam sedem reuersa sit. Hēc per occasionem fidei articulum nostræ de Christi ascensione tractabis, & obiter docebis, eos qui Christi carnem in panem, & sanguinem in uinum symbolicum includunt, putantes dentibus corporis, Christi corpus edi, & non potius fides rursum erectis cordibus ubi Christus ad dexteram dei sedet: aut turpiter articulum religionis nostræ ignorare,

H 4 aut

aut ex mera pertinacia, inuidia, & ambitione, naturas Christi impie confundere, ut indocto uulgo fucum faciant. Id quod ualidissimis scripturis, & rationibus minime uulgaribus Ioannes Oecolampadius, & Huldrychus Zwinglius uiri omnium laude, & memoria dignissimi, satis abunde pio lectori in suis libris hac de re ex professo scriptis, probauerunt. Ad quos optime te lector hocce negociū tractaturum, remitto.

• *vt impleret omnia.*

Id est, ut non solum hoc Dauidis uaticiniū, sed & alia de ipso prædicta per alios prophetas compleret.

Et idem dedit.

Hactenus Dauidis testimonio suā sententiam roborauit, nunc ad materiam institutam de mensura donationis Christi reuertens, per distributionem rhetoricaṁ explicat, quam multiplici bus

bus & uarijs donis Christus ecclesiam
suam donauerit.

Alios Apostolos quidem.

Quid Apostolus sit, Græcæ uocis etymō satis declarat, à Græco em'uerbo, ἀπόστολος, id est, mitto, amando, siue lego, deriuatur. Apostolus itaq; lati nis legatum significat. Cuius conditi onem, & officium rectè perpendens: Anabaptistarum technas facile confu tabit. Quemadmodum enim legatus, cui longinquum, & arduum iter eme tiendum est, se non multis sarcinis, bul gis, & reliquis impedimentis onerat: Sic & Christus Matthæi decimo: & Lucę sexto: suos legatos in uniuersum orbem alegans, præcepit ut sarcinas, & commeatum omnem missum face rent, uti non solum expeditiores fieret ad difficile iter, sed ut ne quā auaritiæ labem Euangēlio tum primum her-

H 5 bescenti

bescenti,aspergerent. At inde non cō sequitur eandē quoq; per omnia epi scopi, siue parochi conditionem esse, propterea quod pro officij uarietate, uarij quoq; sint usus. Nam quum Paulus in epistola ad Timot. & Titū, uelit episcopū hospitalē esse, unde quæso, & quomodo beneficis in alios erit, si iuxta catabaptistarū nēnias, instar Apostolorū nihil proprij possideat, aut (ut ipsi loquuntur) si stipendio careat? Circa hunc locū idiotas, adde etiā sciolos, & semidoctulos nonnunquam in scripturarū lectionē incidēteis, admone re poteris, ut summo cū timore dei sacra uolumina euoluant, néue quid quā temerē asserāt, quod legerint: sed accuratē scripturarū locos inter se con ferant, aut si id non possunt, eorundē collationem in sacris contionibus ob seruent.

Alios

Alios uero Prophetas.

Necessum est Paulum heic aut de eiusmodi Prophetis loqui, cuiusmodi ueteris testamenti Prophetæ fuerunt: qui preterquam quod futura predicebat acerrimè in flagitiosorum uitam inue hebantur. Id quod ex Hieremiæ primo capite satis apparet, ubi dominus ad Prophetam sic ait: Ecce dedi uerba mea in ore tuo, ecce constitui te hodie super Gentes, & regna: ut euellas, destruas, & disperdas, & dissipes, ædifices & plantes. Aut de talibus quales idem Paulus primo Corinthiorum de cimoquarto describit, cū inquit: Prophetæ duo, aut tres loquātur, hoc est, scripturas ueteris testamēti enarrent. (Nouū enim tunc temporis nondū literis proditū erat) quo sit ut Apostoli, & Euāgelistę predicationis suę testimonia ex illo petierint. Nisi for. è Paulus per synonimiam

synonimiam, seu interpretationē rhetoricaṁ, nomine Prophetarum, & Euangelistarum idem significare uelit: id quod Zwinglio nostro in libello de officio concionatoris uidetur.

Alios Euangeliſtas.

Si uocabuli Etymologiam spectes: Euangeliſta is propriè dicitur qui meum Euangeliū, hoc est, gratiam nobis per Christum partam, docet: ſolū modo afflictas conſientias conſolat, abſtinens uidelicet ab omnibus minis. Si uero Zwinglij ſententia arridet, ut Euangeliſta idem ſit quod Propheta, & Episcopus, uide modo citatum Germanicum illius librum, & deprehenſes eum, haud uanis ratiōibus uti. Sic enim ſententiā ſuā ex ſecundo ad Timotheū, cap. quarto adſtruit. Quum Timotheus omni cōſensu episcopus fuerit, et Paulus eum ſic adhortet: Opus perage.

perage Euangelistæ , ministerium tu-
um ad plenū probatū reddito: An nō
Euangelistā pro Episcopo sumit: Præ-
sertim quum paulò ante in eodem ca-
pite , ita scribat: Prædica sermonē,in-
sta tempestiue, intēpestiue: argue,in-
crepa, exhortare cum omni lenitate,
& doctrina .

Alios autem pastores.

Hoc est, qui singulari quodam dei
dono prædicti , famelicas Christi oues
salutari uerbo illius , tanquā gramine
gratissimo pascere, languidas curare,
& erranteis in uiām reducere , norūt.
Sin uera Zwinglij sententia placet , ut
Paulus diuersis nominibus idem of-
ficiū describat: tum apparet, Paulū
magnam uim, & energiam ministerij
episcopalis in singulis nominibus istis
significare : uidelicet , quod uelit Pa-
rochum Prophetæ officio fungi, in eo,
dum

dum & promissiones, & minas dei pro-
ducit: & citra omnem personarum re-
spectum in scelera inuehitur. Deinde
ut tantam scripture cognitionē habe-
at, uti & Euangelistam agere possit, in
fouendis & consolandis afflictis con-
scientijs. Tertiō ut instar periti, & fidi
pastoris, oueis sibi à Christo commis-
fas non nisi in lēta ipsius pascua ducat,
& à sterilibus humanarum constituti-
onum pratis, procul abducat: utq; ani-
mam suam pro ouibus periclitatibus
ponere non detrectet. De quo consu-
le Ezechielem 34. cap. Ioannē capite
10. & 21. ubi Christus Petro (atq; adeo
omnibus Apostolis & Episcopis dicit)
Petre si me diligis, pasce oueis meas.

Ac doctores.

Paulus haud dubiē heīc non de tū-
aratis, & annulatis doctoribus loqui-
tur,

tur, qui in papistica ecclesia sibi solis sci-
entiam, & potestatem enarrandi scri-
pturas uendicant, sed de ijs, qui in ma-
ioribus & insignioribus ecclesijs ad
hoc fouebantur, ut adulescentes in bo-
nis literis, præcipue tum sacris, institu-
erent: è quorum numero tandem pres-
byteri, & episcopi eligebantur. Si qui-
dem Lucas de eiusinodi doctoribus
Actorum decimotertio loqui uidet,
cum ait: Erant autem quidam prophete,
ac doctores in ecclesia Antiochen-
si &c. Qui sanè mos ab Hebræorum
ecclesia in Christi ecclesiā dimanasse
uero consentaneum est. Quarto nāqy
Regum capite secundo legimus, pro-
phetarum, hoc est, doctorum, & disci-
pulorum collegium Hierechunte fu-
isse. Et ex σ. capite eiusdē libri colligi
potest, Helisēū istiusmodi collegij præ-
fectū, seu præpositū fuisse. Prophetæ
enim

128 COMMENT. IN EPIST.

enīm, hoc est, diuinarū literarum stu-
diosi, eum sic compellant: Ecce locus,
in quo nos tecū habitamus, angustior
est, quam ut omnium nostrorum ca-
pax sit &c. Quod autem in ecclesiæ
usum educati, & instructi sint, ex nono
eiusdem libri capite perspicuum est.
Etenim isthic scribitur, unum ex Pro-
phetarum collegio ab Heliſæo aman-
datū, ut Iehu in regē ungeret: nimirū
ut Heliſæo propheta dei mortuo, aliis
ei subrogari posset. Hunc morem ec-
clesia Iudaica etiam Christi, & Aposto-
lorum tempore seruauit: id quod ex
quarto Lucæ, & præcitato Actorum
cap. patet. Illic em̄ sic de Christo scri-
bitur: Et uenit Nazareth, ubi erat nu-
tritus, & intrauit secundum consuetu-
dinem suam die sabbatorum in syna-
gogā, & surrexit ut legeret &c: Heic
uero Lucas idem de Paulo, & comiti-

bus

tibus ipsius loquens, in hæc uerba scribit: A Perga uenerunt Antiochiā Pisidæ, & ingressi synagogam die sabbato rum, federunt. Post lectionem autem legis, & Prophetarum, miserunt principes synagogæ ad eos dicentes: Viri fratres, si quis est in uobis sermo exhortationis ad plebem, dicite. Hæc igitur cōsuetudo ut supra dixi, ab Hebreis ad Christianos defluxit. Ad eundē namque modum hos conuenisse uel idem Paulus primo Corinth. decimoquarto satis docet, ubi inquit: Quid igitur fratres: quoties connuenitis, unusquisque cantum habet &c. Et Paulo post, prophete duo, aut tres loquantur, & cæteri dijudicent &c. Locus enim omnibus est obuius. Hæc ratio instituendi adulescentis à Pauli tempore usque ad Augustini seculum durauit. Eusebius namque lib. 6. eccles. histor. cap. 3, scribit Originem

I catechus

150 COMMENT. IN EPIST.

catechumenos in Alexandrina ecclesia
instituisse, & liberaleis quoq; partes isthinc
professum . Talis scola & Augustini
monasterium fuit . Etenim Possidonius
in illius uita narrat, decem viros ex illo
cœnobio ecclesijs prefectos esse: dum
Circumcelliones hæretici magnas tur-
bas in Christi ecclesia passim excita-
sent: Atq; alias deinde ecclesias Augu-
stini institutum imitanteis, similia cœ-
nobia, hoc est, studiosorū collegia in-
stituisse: unde episcopi tandem, & pre-
sbyteri peti possent. Idem docet & Hie-
ronymus Augustini σύγχεονος, id est, co-
etaneus , in epistola ad Eustochium de
custodia uirginitatis, ubi uesterum mo-
nasteriorū ritum in hæc uerba descri-
bit: Post horā nonam in cōmune con-
curritur, psalmi resonant, scripturæ re-
citantur ex more: & completis oratio-
nibus, cunctisq; residentibus , medius

(quem

(quem patrem uocant) incipit disputare. Hunc salutarem ecclesiarum ritum Babylonica illa bestia immutauit, dum ante aliquot centum annos ex monasterijs, & collegijs, nil nisi Epicurei gymnasia fecit: & loco prisci studij literarij academias omnium scelerum, & flagitorum sentinas, & sometum instituit. Quid enim ab homine peccati aliud expectares, quam ut suis priuilegijs, adolescentibus fenestram aperiret ad malitiam omnem? Ne itaque iuuentus nostra in lupanaribus illis uerius, quam academis corrumperetur, senatus noster prisum illum ecclesiæ morem reducere conatur, dum ex monasterijs, & collegijs scholas facit. Pro Interlacensi nanque cœnobio Duni ludum literarium & prophetarum collegium instituit. Vrsus enim Volmlius, dum hęc scriberet presbyterorū colloquio: Albertus autem

I 2 Burerius

Burerius, & Ioannes Hospinianus iuuentuti instituendæ in bonis literis, & moribus præfunt. Deinde pro collegio Zouingensi simile literarum studiū uiget. In quo Georgius Calybæus prophetis, Sebastianus Lepusculus, & Hieronymus Emporus pueris docēdis, præsident. Tertio ex Kunigsfeldensis monasterii facultatibus, Brugense studiū institutum est, in quo Henricus Léinus haud vulgaris prophetarum colloquio; Ioannes autem Virtius meus amicus, unà cum Hypodida scalo quodam præest. Deniq; ex collegio irregulariū canonicorum nomine, ex re, Bernæta lis schola iustituta est, quam Ioannes Rhellicanus, frater meus, antea descripsit. At quum interea temporis illi nō nihil accesserit, opere prætium mihi uisum est, accessionē subiungere. Siquidem Simon Sulcerus Bernās, iuuenis

de

de quo dubites, prudentior ne an eru-
ditior sit, huc quoque interim digno sti-
pendio conductus est. Berchtoldus au-
tem Hallerus, collega meus, & primus
Bernensium ecclesiastes, prophetarū
colloquio præsidet. Hec mi^{hi} Christiane
lector, paulò altius fortasse, & longius
repetiui, quā annotatorē deceat: atta-
men quum passim zoili, & crucis Chri-
sti inimici clamitent, nos monasteria,
collegia, & literarum studia antiquare:
opere pretium esse duxi demonstrare,
quod illa in pristinū suum usum restitu-
amus: & priscum ecclesiæ ritum in do-
cendis, & instituendis adolescentibus
imitemur. Ut autē unde digressus sum
redeā, si uis ut Paulus de diuersis ecclesiæ
officijs loquaf, nimirū de eiusmodi do-
ctoribus heīc loquitur, qualeis tibi mo-
do depinxi: Sin uero placet, ut Paulus,
quem ad modum supra monui, per di-

I 3 uersa-

154 COMMENT. IN EPIST.

uersa nomina episcopi officiū descri-
bat, nihil obsto. Siquidē idē Paul. ad Ti-
motheū & Titum uult, episcopū ad do-
cendum adeò instructū esse, ut aduer-
siorum ora obturare possit.

Ad instaurationem sanctorum.

Totius pericopæ istius scopus in his
consistit. Paulus finalem causam omni-
um ecclesiasticorum officiorum hanc
esse dicit; Primum ut per externi uerbi
tractationem, & prædicationē, homi-
nes, diuino spiritu intus cooperāte, ad
dei, & sui cognitionē perueniant. De-
inde ut per uaria ista officia impostori-
bus, & lupis uia præcludatur, ne illam
sequendi potestate in gregem Chri-
sti, hoc est, ecclesiā habeant. Quasi di-
ceret Paulus: Deus nō in hoc multiplici-
bus donis ecclesiam suam donauit, ut
alij alijs se præferrent, quemadmodum
uos facitis, sed ut ea in totius corporis
sui

sui commodum cederent. Ceterum quod uetus interpres, & Ambrosius hunc sequutus, uertit, ad consummati onem, mihi non displicet, pr̄sertim quod, ut Erasmus ante me cōmonuit, ad sequentia magis quadret. Paulus eī, ut modo dixi, uult hunc officiorū ecclesiasticorum scopum esse, ut per ea iij, qui iam Christo nomen dederunt, indies magis, ac magis proficiant.

In opus administrationis.

Id est, in opus in uinea domini admi strandum, est enim Hebraismus. Qua si diceret hi, quos modo dixi omnes à Christo in hoc deputati sunt, ut uerbū ipsius doceant, & pr̄dicent. Vbi com modam occasionem inuehendi in Anabaptistas habes, qui bonarum litera rum studia damnant. Necq; abs re hoc à diabolo illorum magistro illis sugge ri docebisi uidetur enim mille artifex ca-

I 4 codemon

156 COMMENT. IN EPIS T.

codemon officiis illis , & bonis literis
in ecclesia regnantibus, se nouam tyra-
nidem, quam per illos affectat, obtine-
re nō posse: nisi telum hoc ecclesiæ ma-
nu excusserit , quo omnes sui milites,
hoc est hæretici, confossi sunt . Ideoq;
omnium parochorum interest, ecclesiæ
as suas adhortari, ut aliquot adolescen-
tes literarū studiis dedicent . Videmus
enim quā turpiter, & pueriliter omnes
illi errent, qui illotis, & manibus, & pe-
dibus, hoc est, absq; linguarum, & bo-
narum artium cognitione, in sacris uo-
luminibus uersantur.

In ædificationem corporis Christi.

Per explicationem rhetorica m ean-
dem sententiam aliis, atq; aliis modis ef-
fert. Nihil enim aliud uult, quam quod
omnia ista munera in hoc ecclesiæ da-
ta sint, ut per ea corpus Christi, hoc est
ecclesia, proficiat.

Donec

Donec perueniamus omnes.

Heic liquido cernis Paulum alijs,
atq; alijs modis eandem sententiā cla-
rius explicare. Nunc enim se exponēs,
& proximē præcedentem sententiam
expoliēs: docet qua ratiōe capitī Chri-
sto superstruantur, & in corpus illius
coalescant. Quod aut̄ dicit, ut omnes
perueniamus in unitatem filij, non est
quod quisquā somniet, aliquando futu-
rum esse, ut omnes homines in Chri-
stum credant. Nam hoc synecdochicē
de prædestinatis duntaxat, à Paulo di-
citur. Hincq; soli in fidei unitatem
perueniūt, qui ab ēterno præscitisi sunt,
id quod idē Paulus Rhom. 8. his uer-
bis declarat: Porrò quos præfinierat,
eosdē & uocauit &c. Et Lucas Actorū
15. sub finē, ubi inquit: Et crediderunt
quotquot erant ordinati ad uitam æ-
ternam.

I S Et

Et agnitionis filij dei.

Nunc quid per fidei unitatem intel-
ligi uoluerit, ipse explicat: nimirum
quod per Christi filij sui mortem, & re-
surrectionem iusticiam, & æternam
uitam nobis, qui peccatis mortui era-
mus, præstiterit. Quæ sanè summa, &
cardo fiducie in Christum Iesum est,

In uirum perfictum.

Eleganter in translatione ab huma-
no corpore sumpta, perstat: Quasi di-
ceret, deus nobis in hoc tam uaria do-
na largitus est, ut ijs ad totius corporis
Christi, hoc est, ecclesiæ augmentum,
ut amini: nō ut instar puerorum in his
uobis placeatis, & alij alij se preferat.
Quemadmodū nanq; adulescenti, qui
iam ex ephebis excessit, & uirilem to-
gam sumpsit, turpe foret, si denuò in
nucum ludo cum pueris decertaret, et
in arūdine longa equitaret; sic & nos,
uirili

uirili toga in Christo Iesu sumpta, de-
decet, ad nuces reuerti, hoc est, pueri-
liter de donornm uarietate inuicem
concertare.

In mensuram etatis plenae adultae Christi.

Explicat, quid per uirum perfectū
intellexerit. Quasi diceret: Quēadmo-
dum Christus iuxta humanitatem su-
am, ad plenam & perfectam ætatem
peruenit, antequam moreretur: sic &
uos mysticum illius corpus ad solidam
ætatem non annorum, sed cognitio-
nis, & prudētię peruenire decet. Tum
aut̄ solidum Christi corpus estis, dum
illius cognitionē, sapientiā, & eruditio-
nem uestrā, nō ad uanā ostentationē,
sed ad ecclesię totius profectū, usurpa-
tis. Hēc oportunā dicēdi ansam habes
quātarū cladū autores, ambitiosi ecclę
się ministri semp fuerint, et adhuc sint,
dum nō glorie Christi, sed suę student.

Ex

Ex hoc naniq; fonte, omnes fermè hæ-
refes ortæ sunt. Siquidem Arreius hæ-
reticorum omnium princeps, non ni-
si propter ambitionem ab Alexandro
Alexandrinæ ecclesiæ episcopo dissen-
tire cœpit, quām quod sibi in episcopa-
tu aſſequendo, prælatus fuerat. Doce-
bis itaq; ambitionem non solum ab e-
piscopis fugiendam, sed ab omnibus
Christianis, eo quod omnis discordiæ,
& contentionis ſeminarium fit.

ut non amplius ſimus pueri.

Pulchrè in metaphora à uiro perfe-
cto ſumpta, perſeuerat. Quū, inquit:
Deus per multiplicium donorū colla-
tionem, uos crescere, & in uirum per-
fectū euadere uoluerit, per quām ab-
ſurdum eſt, uos inſtar puerorum mo-
biles eſſe, ita ut ſine iudicio, cui libet do-
ctrinæ aſſentiamini. Hēc primum do-
cebis linguarum, & bonarum artium
cogni-

cognitionem in hoc ualere, ne citra o-
mne iudicium cuiusc^o uel interpreta-
tionem, uel decretum accipiamns. Illa
rum nan^os & spiritus sanctus (cuius &
illa dona sunt) ope, facile subodorabi-
mur, an id quod offertur, cum sacris li-
teris consentiat, an dissentiat. Propte-
re a earūdem cognitionē ecclesiæ mi-
nistris honestam, necessariam & utilē
esse. Deinde eos non malitia, sed sensu
pueros esse, qui quantumuis leni uen-
to doctrinæ huc, atq^o illuc impellūtur:
id enim ex mera & prophanarum &
sacrarum literarum infitia prouenit.
Atq^o hęc altera causa est, cur deus pre-
dicta munera ecclesiæ suę contulerit,
quemadmodum supra ab initio peri-
copæ istius admonuimus.

vt imponant nobis.

Ex epistola ad Galatas, & Actorum
decimoquinto cap. satis appetet, qui
nam

142 COMMENT. IN EPIST.

nam uersuti illi impostores fuerint, qui ecclesijs ex Gentibus collectis imposuerint, uidelicet hi, qui tametsi ex Iudaismo, ad Christianismū cōuersi erant, tamen circuncisionē, & reliquas legis ceremonias mordicus tenebant, easq; Gētibus obtrudere conabantur. Huius generis ueteratores callidi nostro tempore ijs sunt, qui nos ad extēnorū operum iustificationē, & confidentiā reuocant: dum partim baptismo externo, partim sacramento synaxeos uim iustificandi, & pacandi conscientias nostras, tribuunt, quum tamē hoc solius spiritus sancti officium sit.

Sed ueritatem sectantes in charitate.

Per antithesim hęc superioribus opponit. Quasi diceret, cum in uirum in Christo Iesu perfectū uos iam euasisse oportuerit, non quæuis stulta, & falsa dogmata sequenda erant, sed sapiētia

ETIEN

&

& uera, idq; in charitate, hoc est, ita ut doctrina, & eruditio uestra in ecclesiæ utilitatem cederet. Quo sanè uerbo eorum Ephesiorum inanem gloriā, & factum rursus taxat, qui cum excellenteribus donis prædicti essent, se inferiores contemnebant. Cæterum quod sit charitatis Christianæ officium lege eundem Paulum i. Cor. 15.

Adolescamus in illum per omnia;

Non caret emphasi quod ait, in il- lum, per hoc enim νερος οξια, id est, uanam gloriam, ambitionem, & fastum omnem damnat, quibus uitijs Ephesi- anæ ecclesiæ doctores laborabant.

Quasi diceret, omnibus ecclesiæ mini- stris opera danda est, ut omnis eruditio- nis laus, gloria, & utilitas, in laudem, gloriam, & profectū Christi capitis, & ecclesiæ (quæ corpus illius est) cedat.

In

In quo totum corpus.

Bella metaphora, aut si maiis similitudo est, ab humano corpore sumpta. Quemadmodum namque in hoc omnia membra (singula tame pro suo modulo) uigorem suum, & uitalem spiritum à capitis influxu habet: sic & fides mysticum Christi capitis corpus, singuli pro sua portione, & quantum cuique conductit, uegetantur, & instruuntur à spiritu capitis sui, ut ad omne opus bonum, & necessarium in ecclesia idoneifiant. De quo si copiosius edoceri cupis, lege eunde Paulum primo Corinthiorum duodecimo. Cæterum memineris eum heic alijs uerbis idem agere, quod supra sub finem secundi capitis agit, ubi Christum ecclesiæ suæ basim, ac fundamentum appellat. Memineris & hoc, quod ad finem pericopæ istius subiungit, solam charitatem

charitatem uelut adamantium quod
dam uinculu esse corporis Christi, quo
integro: totum quoque corpus bene com
positum, compactum & commissum
est: eo autem dissoluto, omnis quoque
compages, & commissuras totius cor
poris solui: id quod ex apolo^{go} Mene
nij Agrippe apud Liuium lib. 2. ab urb.
condita amplificare potes.

Hoc itaq; dico.

Epilogus est particularis, in quo à
speciali adhortatione ad generalem re
dit. Nam cum multis argumentis glo
riosulos ecclesiæ doctores ad submissio
nem sui, & modestiā adhortatus esset;
regreditur nunc iterum ad id, quod à
capitis principio cœperat, ubi inquit;
Hortor itaq; uos, ut ambuletis &c.

Ne post hac ambuletis.

In memoriā, sed figurate, reuocat
Ephesijs prioris uitę cœcitatę, & ua-

Kinitatem

146 COMMENT. IN EPIST.

nitatem, ac eosdem inhortatur, ut tan-
quam filii lucis, nūc, tenebrarum ope-
ribus relictis, lucidam, ac splendidam
vitam agant, quæ Christianos decet.

In uanitate mentis.

Lactatius libro septimo capite quin-
to refert Gentileis non solum uanos fu-
isse in fingendis, & colendis statuis, &
imaginibus, sed etiam in alijs nugis. Id
quod uel unico Anaxagoræ philosophi
exemplo commonstrat, qui quum ali-
quando à quopiā interrogatus, in quē
usum creatus esset, respondit: ut solem
& cœli conuexa intueretur. Quū econ-
tra omnia sydera, adeoq; tota cœli ma-
china in hoc à deo sit fabrefacta, ut ho-
mo ex creaturarum contemplatione,
non ex mutis hominum simulachris,
omnium rerum autorem, & condito-
rem mirificū agnosceret, ut idem Pan-
lus Rhom. primo luculēuissime docet.

Dum

Dum mentem habent, obtenebratam;

Explanat nunc quo pacto uani fuerint, dum obtenebratum, excēcatum, & dei ignorans cor tanquam efficiētem uanitatis causam, & omnis generis immundiciam ac libidinem, ueluti esse etum illius ostendit.

Ab alienati à uita dei.

Per uitam dei, totam religionem, ac pietatē erga deum synecdochicē intelligit; & sub obscure Ephesiorum idolatriam, ac sceleratē uitam notat. Nisi forte per circumlocutionem, & metalepsim, per uitam dei, deum ipsum intelligat Paulus, qui omnis uite autor est. In ipso enim uiuimus, sentimus, & mouemur. Sed prior sensus germanior mihi ob hoc uidet, quod cū sequētibus magis conuenit, ubi inquit: semet ipsos dederūt lasciuie. Hic docebis dei ignorantia omnis i pietatis & flagitorū oīm

K 2 somitem

148 COMMENT. IN EPIS T.

fomitam esse, ita ut stoici non abs re o-
mnes stultos improbos, & insanos esse
in suis paradoxis pronunciauerint. Ide
oꝝ summi beneficij loco habendum,
sicubi deus aliquem sui cognitione di-
gnetur.

Qui posteaquam peruererunt, ut eō dolore.

Nunc demum explicat, quid per ali-
enationem à uita dei supra ostendere
uoluerit, uidelicet, quod eō dementie,
ac uanitatis peruererint, ut nullius rei
rationem, nec quidquam amplius pen-
si habuerint.

Cum auditate.

Id si non solum licitis & sua sponte
se offerentibus uoluptatibus oblectati
sunt, sed illicitas, & tuarī generis libidi-
nes excogitarunt, & ab iis toti demersi,
ac absorpti sunt, quemadmodū de Ti-
berii Cæsarī, & Heliogabali spintriis,
& spurcitiebus legimus, & Paulus Rho-

manorum

manorum primo illas enumerauit. Vide
Erasmi annotationes super hunc locum,
ex eo namque tibi facile patebit, quid hinc
docendum, & discendum sit. Postremo
quatenus modesto, adeoque Christiano
homini liceat uoluptatibus indulgere,
legito Ciceronem libro primo officiorum sub finem.

Vos autem non sic didicistis Christum.

Per antithesim uite gentili Christianam
opponit, docens hanc longe alios
mores requirere, quam illa requisiuit.

Quemadmodum est ueritas in Iesu.

Veritas hebreo more pro
soliditate, constantia, & integritate ac
cipitur: quibus rebus & Christi doctrina,
& uita eluxit. Est autem ut modo com
mone fecimus, elegans oppositio prioris
uitae. Quasi diceret quum adhuc in
gentilismo uiueretis, mendacio, & ua
nitati studebatis, quia cor cupiditatibus

K 5 carnali

150 COMMENT. IN EPIS T.

carnalibus occēcatū habebatis: at nūc
cum in christianismo à Christo principe,
ac doctore didiceritis , quid honestum,
quid turpe,iustum:iniustum forte:
quid ignavum,modestum:quid im
modestū sit:par est ut iam ueritati,hoc
est integritati studeatis , ac per omnia
uestrum doctorem ac principem uita,
& moribus uestris referatis , qui dixit:
se uiam , ueritatem,& uitam suis esse.
Circa hunc locū doceri potest, & à no-
bis, qui in restaurato christianismo de-
gimus, aliam uitę conuersationem re-
quiri , quām cum in uanissimo papatu
degebamus.

Deponere iuxta priorē cōuersationē ueterē hom.

Per prosapodosim exponit quidnā
à Christo , qui ueritas ipsa est,edocti
sint: nempe ut ueterem hominem,id
est,impiam uitę conuersationem depo-
nerent,qua anteaquam crederēt assue

ti

tierat. De qua re quū supra capite tertio plura differuerimus, heic eō breuiores nos esse conuenit. Isthic enim ubi Paulus de interno homine loquitur, & ea tractauimus, quæ ad externum, quē heic ueterem uocat, pertinent.

Qui corrūpitur iuxta cōcupiscentias erroris.

Per locū ab incommmodo à praua uitæ conuersatione obiter dehortatur. Quicunq; enim carnalibus concupiscētijs acquiescunt, hi pernitiē sibiipfis ultrō accersunt. Siquidem nimia cibi, & potus ingurgitatio corpus uariis morbis obnoxium reddit: ita ut uerissimè dictum sit, plures capula, quam gladio perire. Deinde nimius quoq; coitus uires corporis eneruat, ac innumerabiles morbos generat. Postremo anno liuor & odium iis exitio est, qui illis laborant dum se aliena felicitate mace-
rant, adeò ut nunquam quieti sint. Ce-

K 4 terum

terum quod dicit Paulus, concupiscentias erroris, Hebraismus est, pro, concupiscentias erroneas, que ideo sic uocantur, quod felicitatem polliceantur, quum meram infelicitatem prestant, eo quod nulla unquam uoluptas tanta fuerit, quin dolor tanquam indiuidus comes eam seuetus sit. Id quod trifilis simum apud Germanos prouerbium est: Es ist kein freud on leid.

Renouati uero spiritu mentis uestrae.

Quidam partiuntur hominem in tres partes, in corpus, animam & spiritum nos uero eū in duas diuidendū esse censemus, uidelicet in corpus & animam. Atq; secundum utrāq; partem, ueterem hominē dici arbitramur: qui tametsi rationem tanquam lumen quodam habeat, quo uerum à falso, honestum à turpi discernat tamen cæcus est in rebus diuinis diiudicandis, donec su perno

perno lumine spiritus sancti illustretur.
Atq; hoc est, quod Paulus idem Rhō
manorum octauo inquit: Prudentia
carnis mors est prudentia autem spiri
tus uita. Perinde atq; oculi nostri quā
tumuis perspicaces, in tenebris cœcu
tiunt, allato autem externo lumine, of
ficio suo fuguntur: sic & ratio nostra
quantumlibet acuta sit in rebus carna
libus discernendis, tamen in rebus di
uinis caligat, nisi superna luce spiritus
sancti adiuuet. Quo circa & heic Pau
lus ait Ephesios spiritu renouatos esse,
hoc est, pristinis uitijs renūciasse. Qd
autem spiritum mentis appellat, ideo
factū est, quod spiritus sanctus sedem
& domicilium in mente, seu anima to
ta habeat. Vbi certam notam habes,
spiritum sanctum diuersum quiddam
a mente, seu intellectu esse, præsertim
quum idem Paulus 1. Cor. 2. dicat. ea

K S quæ

154 COMMENT. IN EPIST.

quæ spiritus dei sint ab animali, id est,
psychico homine, non intelligi.

Induere nouum hominem.

Quis sit nouus, siue internus homo
supra cap. 2. enarrauimus.

Qui iuxta deum conditus.

Elegans allusio est, ad primā homi-
nis creationē. Siquidē is ad imaginem,
& similitudinē dei conditus est, ut Mo-
ses lib. i. testatur. Cæterū per imaginē
dei in homine, cū Zwinglio nostro fe-
licis memoriæ, nihil aliud intelligi-
mus, quām naturalē legem omniū ho-
minū mētibus inscriptā, qua præcipi-
tur: ut ad eū modū fratres nostros, id
est, omneis homines tractemus, quo-
modo ab ipsi tractari uellemus. Hanc
ipsissimam Mosis sententiam fuisse de
imagine dei: Pauli uerba, quæ mox se-
quuntur, ostendunt, cum inquit.

Per iusticiam, & sanctitatem ueritatis.
Quasi diceret Paulus, tum demum

nouum hominem, & talem, quale deus primitus creauit, induetis : quū iuste, sancte, & integre uiuetis. Hisce nanç & similibus rebus solis huiani generis creatorem deum referre possumus, id quod ex Osee 2. cap. liquet, ubi dñs ecclesiā ita alloquit: Spōsabo te mihi in sempiternum, et spōsabo te mihi per iusticiam, iudicium, misericordiam, & miseraciones.

Qua propter deposito mendacio.

Epilogus est particularis totius quarti capituli. Etenim quum à capituli initio Ephesios adhortatus esset, ut nihil uocazione sua indignū cōmitterent: deinde inanē quorundā ostentationē, ac supciliū reprehendisset, ac tertio rursus agnaleis paræneseis se contulisset, dum spurciū gētilissimi uitare, mūdā ac purā uitā in christiāismo sectari præcipit:

nunc

156 COMMENT. IN EPIST.

nunc per epilogū colligit, & apertius ostendit, quid ueterem, & quid nouū hominem deceat. Porrò per mendacium heīc omnēm dolūm fraudem calumniam & insidias intellige, quibus impiè uersu i cum proximo suo agunt in omnibus conuentibus, & contratribus, & econtra per ueritatē, synceritatem, candorem, simplicitatem, ac integritatem intelligito.

Quoniam summus in uicem membra.

Αἰτιολογία, id est, cause redditio, ac cōfirmatio est, quare dexteritas Christianos deceat: propterea inquit, quod supra dixerim Christum caput corporis ecclesiastici, nos uero illius mēbra esse. Quemadmodum itaq; corpus humānum bonam suam ualetudinem retinere non posset, si membra sibi inuicem insidiarentur: sic nec Christi mysticum corpus incolume esse poterit;

si

si membrum membro per insolentiā,
& uanam ostentationem insultet: aut
quocunq̄ modo circumuenit.

Ira cimini, & non peccetis.

Paulus humani ingenij impotentiā,
& imbecillitatē etiam in pijs, pro-
bè cognitā habuit: propterea ab Ephes-
ijs, adeoq; omnibus Christianis non
exigit, ne irascantur: sed ut gliscentem
uindictæ cupiditatē, spiritus sancti mo-
deramine refrenent, ne lōgius, quam
par est, extra septa euagetur: id quod
ex sequētibus clarum est, cum inquit,

Sol ne occidat super iram uestram.

Ipse nunc explicat, quid sit irasci, &
non peccare, uidelicet, si operā demus
ne malum hoc ingrauescat. Id quod
Horatius ad Lollium suūm hisce uersi-
culis commodæ docet.

*Ira furor brevis est, animū rege: qui nisi parct,
Imperat: hunc frenis, hunc tu compesce catena.*

Neq;

158 COMMENT. IN EPIST.

Neg: detis locum calumniatori.

Per calumniatorē no diabolū (qui hinc nomē sortitus est) sed quēlibet Euāgelicæ ueritatis criminatorē intelligimus. Quasi diceret Paulus, uel ob hoc saltē integratī & modestiē studēdum est, ne Christianismi osoribus calumniādi ansam detis. Quū enim uiderint nos æque dolosos, & iracūdos esse, atq; reliquos mortaleis, dicūt: Vah qualis deus est ille, quē fraudulenti, & iracūdi illi homines colunt, & interim se nobis anteponunt. Idem monet Petrus in priori sua epistola cap. 2. Hinc docendū puto, nihil æque magnanimum uirū facere, atq; iræ moderatiōnem. De quo lege Cicer. lib. 1. officiorum. Quo autem pacto iracundiare, primenda sit, lege primam eiusdem epistolam ad Quintum frātrem, id que sub finem,

Qui

Quod furabatur non amplius furetur.

Paulus heic furti nomine omnem
turpe quæstum, & qualibet proximi circu-
ventionem intelligit, quemadmo-
du & in quarto precepto secundum tabu-
le Exodi 20. Moses usurpauit, ut Zwing-
lius noster ante nos annotauit. Estque
tropus synecdoche, species pro genere.
Circa hunc locum, per occasionem repre-
hendere potes omne genus impostu-
ræ, quo callidi simplicibus imponunt.
Quorum est numero plerique propolæ, &
institores sunt. In summa dices, caput
erga magnos fures, & totius orbis de-
glubidores aperiri: paruos autem in crucem
tolli, quod non unquam uix tam furati sunt,
quanto precio supplicium illorum magistra-

Magis autem laborat. (tui constat.

*Nō satis est Christianum hominem fur-
to, rapinis, et alijs circuventionibus re-
nunciasse; nisi postea quod tui pio uacas sue*

&

& aliorum inopiæ prospiciat: Qui em
(ut Paulus alibi ait) non laborat; non
manducet. Cæterum per laborem ma-
nuum heic omnem licitum quæstum
intellige. Neq; enim ijs solum laborat,
qui manum stiue, malleo, limæ, & a-
cui sarcotoriæ admouent: sed quotquot
siue corporis, siue ingenij uiribus re-
publicā iuuat. Imò quāto animus præ-
stat, tanto illius labor, huius labore an-
tecillit. Quæ autem artes, & qui que-
stus sordidi, & impij, & qui liberales,
ac pijs sint, aliqua ex parte iā diximus.
Si quis uero plura de his legere cupit,
uideat Ciceronem libro primo offici-
orum sub finem.

Omnis ser no spurcus.

Per amplificationē ab incremento
rhetorico docet, non satis esse, ut quis
manum à rebus illicitis abstineat: sed
insuper etiā linguā cohibendam esse,
ne

ne quid turpe, & obscenum effutiat.
 Delinguæ bonæ commodo, & malæ
 incommodo lege Erasmi paraphrases,
 & libellum aureū eiusdem de lingua,
 in quem tanquam in acerū quendam
 omneis omnium fermè bonorum au-
 torum sententias de lingue uitio, & uir-
 tute, disertissimè concessit.

Sed si quis est bonus.

Ex hac antithesi apparet, quid supra
 per στερόν, id est, putridū, siue spurcum
 sermonem intellexerit, nimis turpem
 & in honestum. Nam Græci putridum
 metaphorice eo modo usurpant, quo
 Germani: putridum enim hominem
 pro scelerato uocamus. Quid autem
 heic per bonum sermonem intelligat,
 ipse mox subiungit, dicens: ad edifica-
 tionem, id est, tale nostrū colloquium
 sit, ut quicūq; ei interfuerint, meliores
 ex eo discedant. Atq; hic sensus ex Græ-

L ci

ci contextus distinctione commodius
elici potest, quam ex Latini. Siquidem
illi textum huius loci ita distinguunt,
 $\alpha\lambda\chi\epsilon\tau\acute{\iota}s\alpha\gamma\alpha\theta\delta\pi\varrho\delta\dot{\alpha}\kappa\delta\sigma\mu\pi\tau\acute{\iota}\chi\varrho\epsilon\iota\alpha s$,
id est, si quis bonus est ad ædificationē
hoc est, ad utilem edificationem, idq
Hebraica loquendi forma. Quum hic
Erasmo interprete sic habeat: Bonus
ad ædificationem, quoties opus est.
Quod uero ad extremum addit, ut det
gratiā audientibus, non intelligendum
est, quod quisquā pius alij suam pietatē
sive gratiā spiritus sancti impartire pos-
sit: sed sic, ut Paulus uelit, nostra collo-
quia ad hunc modum instituta esse, ut
gratiosa, & grata in piorum cordibus
sint, ne scilicet illis offendantur. Atq
hanc Pauli mentem esse sequentia pro-
bant quum inquit.

Et ne contristetis spiritum sanctum dei.
Per amplificationem à contrario à
turpiloquio

turpiloquio dehortatur. Quum enim modo præcepisset, Ephesiorū, atq; adeò omnium Christianorū colloquia piis gratiola esse oportere: per contrarium nunc subiungit: Ne contristetis quasi diceret, nisi enim à spurcis sermonibus abstineatis, spiritum dei piorum corda inhabitantē contristabitis. Nisi tu malis per spiritum sanctū heic totum hominem spiritualem metonymice seu sy necdochice intelligere. Qui sanè præ nimia amoris flagrantia ergā deum nō potest non offendī, si quid audiat, quod ab honestate, & illius præceptis absoluū sit. Quemadmodū em syncero amico uehemeter dolet, sicubi existimatio & fama sui amici leditur: sic quotquot amici dei ex animo sunt, illius maiestatem & præcepta cōtemni indignissimè ferūt. Itaq; locū communē heic tractandum habes, de offendiculo proximi,

L 2 quem

quem ex duodecimo & decimo octavo capite Matthœi, item aliis scripturæ locis amplificare licet.

Per quem obsignati estis.

Refricat id, quod supra capite primo dixerat, ubi inquit: In quo & credentes obsignati estis spiritu promissionis sancto, qui est arrabo &c. Hēc notabis quod per electionem quidem filii dei sumus: sed per spiritum sanctum redemptionis, & salutis eterne perinde certiores reddi, & confirmari atque is, qui primum quidē literas de hæreditate aliqua adeūda accipit sed tum demū eas ratas esse cognoscit, quū obsignatas uidet.

Omnis amarulentia, & tumor, & ira.

Quandoquidē supra Ephesiorum doctorum ambitionem, supercilium, insolentiā, & paulo ante iracundiā in genere taxauerat: nunc, eo quod per quam necessaria erant, illa per epilogū uelut

uelut breui fasciculo complectens, re/
petit. De quo plura Theophilactus.

sitis autem in uicem alius in aliud comes.

Per antithesim hęc superioribus op/
ponit. Modò namque ostendit, quae uitia
ueteris hominis deuitāda sint; iam que
uirtutes, & conditiones noui hominis
sequendae sint enarrat.

C A P V T   v.

IN eadem morum parænesi perstat
& primū argumento à Christi prin-
cipiis nostri exēplo sumpto colligit Chri-
stianos decere, ut alius alium diligat,
propterea quod Christus adeò nos di-
lexerit, ut mortem turpissimam pro no-
bis sit perpessus. Deinde ad uaria pietä-
tis officia describenda pergit.

Imitatores dei.

Suple in condonandis mutuis offen-
sis, & beneficiendo male etiam de no-
bis meritis. De quo lege caput quintū

L 5 Matth.